

Större skillnader mellan pensionärer!

Men inte sänks väl sjukersättningen?

Alliansen förslår tre förändringar för dem som är sjuka:

- Man ändrar beräkningsgrunden för sjukpenningen så att den återspeglar inkomsterna de senaste tolv månaderna. För dem som har en vanlig anställning sjunker sjukpenningen därmed några procent. Men detta medför inte bara att man går miste om den senaste lönerrevisionen, utan framför allt att personer med svag position på arbetsmarknaden, dvs. de som under det senaste året ströjobbat, varit delvis arbetslösa eller sjukskrivna, har en väsentligt lägre inkomstbas vid beräkning av sjukpenningen. Likaså slår förslaget mot ungdomar och andra nytillträdande på arbetsmarknaden, som inte hunnit jobba upp en historisk inkomst.
- Jobbavdraget ger en mer ogynnsam skatteskala för inkomster från sjukförsäkringen. Om man är sjuk i två veckor betalar arbetsgivarna 80 procent av lönen i sjuklön och den vanliga skatteskalen gäller. Men om man är sjuk längre tid än så får man sjukpenning från Försäkringskassan. Skatten på denna blir högre än om man hade fått lika mycket i lön, eftersom den inte ligger till grund för jobbavdraget.
- Samtidigt vill alliansen sänka ålderspensionerna rejält för den halva miljon människor som är förtida pensionerade eller har sjuk- eller aktivitetsersättning. Bara 80 procent, i stället för som nu 100 procent av antagandeinkomsten som ligger till grund för sjukersättningen, ska vara pensionsgrundande.

Här ska vi berätta om Stina och Anders. Först tar vi Stinas fall.

Stina arbetade på ICA och fick en slutlön på ca 18 000 kronor i månaden. Mot slutet av yrkeslivet fick Stina stora problem med förslitningsskador och fick därför sjukersättning (förtidspension). Hennes sjukersättning är numera ca 11 520 kronor i månaden.

För Stina skulle allmän pension ha utgått med 114 000 kronor om året, dvs. 9 900 kronor i månaden. Dessutom tillkommer ersättning från en avtalad försäkring.

Stina påverkas på två sätt av att bli förtidspensionerad om alliansens förslag blir verklighet.

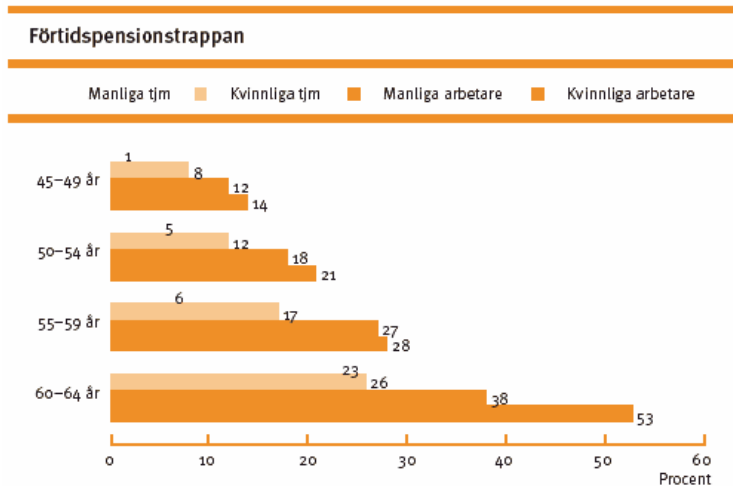
- För det första får hon betala en högre skatt jämfört med dem som arbetar. Det är Stinas första förlust. Genom skatteavdraget får de som ligger i den näst lägsta kvintilgruppen för nettoinkomst ca 6 800 kronor om året i lägre skatt.

- För det andra blir det bara 80 procent av inkomsten (antagandeinkomsten) som blir pensionsgrundande. Hon får därför 700 kronor mindre i ålderspension per månad efter förtidspension vid 55 års ålder.

Har en del *valt* sjukersättning, trots att de kan jobba?

Alliansens motiv för att minska ersättningarna är att de anser att det finns människor som själva frivilligt väljer att få ersättningar. Figur 3 nedan visar hur vanlig förtidspension är utifrån ålder, kön och yrkesgrupp. Figur 4 visar hur vanligt det är med ohälsa för dessa grupper. Utslaget är tydligt. Det är i första hand arbetare och kvinnor som har de tuffa jobben och som oftast förekommer som förtidspensionärer.

Figur 3. Förtidspensionstrappan

Figur 4. Ohälsotrappan

Att straffa förtida pensionerade för att de haft de hårdaste arbetsuppgifterna är knappast rättvist. De skillnader i fysisk belastning som redovisas av levnadsnivåundersökningarna är så stora, och har en så tydlig uppdelning efter kön och klass, att det rimligen är huvudförklaringen till att kvinnor och arbetare är överrepresenterade bland de långtidssjuka.

Till det ska läggas att arbetare ofta har arbetat i 40 år innan de blir sjuka, vilket är den livsarbets tid som förväntas av t.ex. en akademiker fram till pensionen.

Idén med att höja självriskan i försäkringen är att påverka individens beteende. Men kan löntagare själva bestämma att de ska utföra arbeten på ett sätt som innebär mindre risk?

Det innebär t.ex. risk för hälsan att jobba på kvällar och nätter, och alliansen har väl knappast tänkt att de tjänstemän och arbetare som håller Sverige öppet dygnet runt på sjukhus, i kollektivtrafik, affärer och fabriker ska avstå från arbete på obekväma tider för att minska risken för framtida sjuklighet?

Har man det för bra?

Men har inte förtidspensionerade det bra – kanske t.o.m. för bra? Det finns studier som hävdar att det bara bli en måttlig inkomstminskning vid sjukdom med hänsyn till effekten från inkomstskatten och inkomstberoende bidrag. Och det går att visa fall med heltidsarbetande industriarbetare eller städare som bara förlorar ca 1/5 av sin nettoinkomst och det går också att visa offentliga tjänstemän med bättre avtalsvillkor som förlorar ännu mindre (13).

Det är två mycket starka krafter som gör att den som måste avbryta sitt yrkesarbete mitt i livet riskerar att få en låg inkomst.

1. *Sjukersättningen följer inte reallöneutvecklingen*, dvs. den allmänna standardstegringen för löntagarna, utan bara prisutvecklingen. Den som är sjuk kommer således successivt att förlora i inkomster jämfört med dem som arbetar. Individen missar också den individuella lönekarriären. Vi gör detta tydligare nedan med hjälp av socialförsäkringsutredningens beräkningar:

Den som blev förtidspensionär 1990 hade 80 procent av sin tidigare inkomst, inklusive avtalsersättningar. Men efter 15 år som förtidspensionär har ersättningen minskat till bara 59 procent av den lön han eller hon skulle ha haft vid fortsatt arbete med genomsnittlig löneutveckling.

2. De förtida pensionerade har förlorat nästan 10 procent av den reala årliga inkomsten jämfört med standarden 1975 (13).

Det är alltså fel att beskriva villkoren för dem som har försäkringsersättningar som att kompensationen är över 80 procent efter skatt. Detta är möjligen den omedelbara (statiska effekten). Man måste också ta hänsyn till vad som händer med försäkringsinkomsten på sikt.

Det finns redan starka ekonomiska drivkrafter att undvika långvarig sjukdom. Exempelvis är självriskan hög i försäkringen. Ökningen av antalet förtidspensionerade kan således inte förklaras av att systemet blivit mer generöst.

Stimulera äldre till arbete

Alliansen har lanserat ett skatteavdrag på 63 000 kronor det första året och 72 000 kronor det andra året för dem som jobbar efter 65 års ålder. Det kommer att efter skatt ge ca 2 000 kronor mer i månaden.

Åter till våra exempel; nu är det dags för Anders.

Anders är ingenjör och egenföretagare. Han är en frisk produktiv 65-årig man som har haft goda inkomster.

Äldrejobbavdraget är särskilt förmånligt för företagare som själva kan bestämma hur länge de kan arbeta och när de ska ta ut arbetsinkomster från företaget. För Anders, som är pigg och eftertraktad på marknaden, är alliansens förslag bingo. Först får Anders nytta av jobbavdraget som ger ca 900 kronor i månaden. Därtill stimuleras arbetsviljan med 1 800 kronor i månaden genom pensionärsavdraget.

Men pensionssystemet ger redan en kraftig stimulans till dem som arbetar efter 65-årsdagen. Anders kan få upp till 2 900 kronor mer i pension varje månad, före skatt, om han jobbar till 67 års ålder. Pensionen stiger därmed med 17,5 procent (15).

Anders har också en fastighet med ett taxeringsvärde på fyra miljoner kronor samt en miljon kronor i finansiella tillgångar, alltså totalt fem miljoner kronor i beskattningsbar förmögenhet. Alliansen vill halvera förmögenhetsskatten och sänka fastighetsskatten med 0,1 procent. Allt som allt motsvarar detta en ökad inkomst med 73 900 kronor om året.

Årskalkylen för Anders i kronor för alliansens förslag blir följande:

	Kronor per år
Jobbavdrag	10 800
Bidrag för att arbeta efter 65 års ålder	21 600
Sänkt förmögenhetsskatt	37 500
Sänkt fastighetsskatt	4 000
Summa	73 900

Jobba till 70 år?

Det är faktiskt ungefär 30 procent av befolkningen som har löneinkomster vid 66 års ålder. Ända upp emot 70 års ålder är det 10 procent av befolkningen som har löneinkomster. Sysselsättningsgraden för dem som är 64 år är 41 procent.

Eftersom det är så många som 30 procent som redan i dag arbetar vid 66 års ålder måste sysselsättningen öka mycket för att överstiga den dödviktseffekt det särskilda jobbavdraget skulle medföra.

En statlig ekonomisk stimulans ska vara så träffsäker att den förändrar beteendet i ekonomin. Stimulansen ska inte huvudsakligen eller till stor del gynna de som redan i dag agerar som statsmakten önskar.

Många löntagare har en fortsatt knytning till arbetslivet flera år efter 65 års ålder, även om antalet avtar väsentligt mot 70 års ålder. Jobbavdraget för äldre kommer med andra ord tillfalla en stor grupp som redan i dag arbetar efter 65 års ålder. Alliansens förslag riskerar genom sin utformning att bara belöna dem som har arbete och näringsverksamhet som livsstil eller höginkomsttagarhushåll med god hälsa. Det särskilda jobbavdraget blir sannolikt ett stöd till äldre företagare och jordbrukare.

Sänkt reavinstskatt för äldre

Moderaterna har lagt förslag om att de som är 65 år och äldre ska kunna sälja sina fastigheter och få lägre reavinstskatt. En ensamstående ska få undanta 500 000 kronor och sammanboende 1 000 000 kronor från reavinstskatt. Det motsvarar 150 000 kronor i lägre skatt för ensamstående och 300 000 kronor för sammanboende. Det är en mycket stor skattesänkning (16).

Den utmaning som den ökade livslängden innebär för samhällsekonomin borde leda till ett program som ger alla sociala grupper drivkraft att jobba mer. Att sänka skatten på kapital är ett effektivt sätt att minska arbetsutbudet hos välbeställda äldre.

Med moderaternas förslag kan man sälja villan eller radhuset och gå i förtida pension. I ett hushåll som får sänkt reavinstskatt kan en make gå ett par år tidigare i pension utan att behöva knäpa på pensionsrättigheterna, alternativt kompensera förlusten av att tidigt börja använda pensionsrättigheterna.

Förmögenheter, oftast fastigheter, har en skev fördelning också i den aktuella åldersgruppen. Nästan 2/3 (66 procent) av de skattepliktiga förmögenheterna, dvs. de som är större än 1,5 miljoner kronor, hos 55–64-åringarna finns hos den halva av åldersgruppen med högst jobbinkomster. Endast 34 procent finns hos den halva med lägst jobbinkomster.

Med tanke på de ökade kostnaderna för stat och kommuner som inträffar när befolkningen blir äldre, så är det stötande med regler som innebär sänkt skatt för äldre med goda inkomster eller tillgångar. Varje årskull bör betala lika mycket i skatt som de kostar över sina liv. Skatten bör dessutom vara som störst när årskullen har som bäst ekonomisk standard.

Alliansen bryter nu mot båda dessa principer och minskar skattebördan för äldre (fyrtioalstgenerationen).

Den bilden som alliansen vill ge är att de har en samlad politik för ökat arbetsutbud. Sant är att de har en politik för att betydande grupper av de egna kärnväljarna ska kunna arbeta mindre.

Alliansen bryter mot pensionsöverenskommelsen

I det nya allmänna pensionssystemet finns starka drivkrafter att arbeta mer. Men i ett starkt individualiserat pensionssystem måste det också finnas skydd för dem som av hälsoskäl inte orkar arbeta ett helt arbetsliv. Därför finns sjukersättning, dvs. det som tidigare kallades förtidspension. Men allianspartierna är nu på väg att bryta upp från pensionsöverenskommelsen, som förutsatte ett skydd för dem som inte orkar arbeta till normal pensionsålder.

Moderaterna har tidigare föreslagit att de som hade förtida pension skulle behöva ta ut sin ålderspension vid 61 års ålder. En person som är född 1953, som blir sjuk vid 50 års ålder och därför blir tvungen att gå i förtidspension och som måste börja ta ut sin ålderspension vid 61 års ålder, får 71 procent av en normal ålderspension (15).

Alliansen har valt en annan teknik. Den som får sjukersättning ska bara få räkna 80 procent av den inkomst som ligger till grund för sjukersättningen som pensionsgrundande för sin pension.

Hur påverkas ålderspensionen av sjukersättning?

Typfallen i tabell 2 nedan visar vad som händer med pensionen för en arbetare med ca 18 000 kronor i månadsinkomst vid 22 års ålder, som tvingas till sjukersättning när denne är mellan 30 och 55 år.

Ålderspensionen kommer, om man får sjukersättning vid 40 års ålder, att bli 78 procent av vad som annars skulle ha utgått i statlig pension. Den som blir sjuk vid 50 års ålder får 88 procent av vad denne skulle ha fått i pension. Den som blir sjuk vid 55 års ålder får 94 procent.

Tabell 2. Ålderspension vid 65 och 61 års ålder, 80 procent av antagandeinkomsten är pensionsgrundande.

Förutsättningar: Börjar arbeta vid 20 års ålder med en lön på 16 000 kronor i månaden. Lönen vid 22 års ålder är 18 000 kronor i månaden. Efter 22 års ålder är reallönetillväxten 2 procent årligen fram till 59 års ålder, därefter ingen tillväxt i lönen. Kohort: 1980.

	Ålderspension vid 65 år Andel av "full" pension vid 65 år, procent	Ålderspension vid 61år Andel av "full" pension vid 65 år, procent
Arbetar fram till pension	100	75
Sjukersättning vid 30 år	59	45
Sjukersättning vid 40 år	78	60
Sjukersättning vid 50 år	88	68
Sjukersättning vid 55 år	94	72

Alliansens förslag ger en minskning av pensionen med 4–6 procent vid sjukdom vid 55 års ålder i de typfall vi använt ovan (nivåerna skiljer beroende på livslön). Drabbas man av sjukdom vid 50 års ålder sjunker pensionen med 12 procent.

Vad skulle detta betyda om det gällde dagens pensionärer?

Den statliga pensionen blir ca 10 500 kronor i månaden för den som haft en lön som är vanlig bland kvinnliga arbetare, ca 19 100 kronor i månaden. (På grund av pensionssystemets förändring kan man bara säga att den statliga pensionen kommer att bli ungefär 55 procent.) Alliansens förslag skulle innebära ca 630 kronor i lägre pension per månad för den som blir sjuk i 55-årsåldern.

Det nya pensionssystemet är så konstruerat att alla olika inkomster som är knutna till arbetslivet ska vara pensionsgrundande. Förutom lönen är alltså föräldrapenning, sjukpenning, arbetslöshetsersättning samt antagandeinkomsten för sjukersättningen pensionsgrundande. Samtidigt är den lägsta nivån för pensionsstandarden, dvs. garantipensionen, bara prissäkrad, och därför kommer dess värde successivt att falla, jämfört med löneinkomster.

De arbetare och tjänstemän som redovisas här kommer i framtiden att få mycket kraftiga försämringar av sin statliga pensionstrygghet.

I tabell 3 nedan redovisas effekterna för en tjänsteman.

Tabell 3. Ålderspension vid 65 och 61 års ålder, 80 procent av antagandeinkomsten är pensionsgrundande.

Förutsättningar: Börjar arbeta vid 25 års ålder med en lön på 25 000 kronor i månaden.

Reallönetillväxten är 2,5 procent årligen fram till 45 års ålder, sedan 2 procent årligen fram till 59 års ålder, därefter ingen tillväxt i lönen. Kohort: 1980.

	Ålderspension vid 65 Andel av "full" pension vid 65 (%)	Ålderspension vid 61 Andel av "full" pension vid 65 (%)
Arbetar fram till pension	100	74
Sjukersättning vid 30 år	58	44
Sjukersättning vid 40 år	74	57
Sjukersättning vid 50 år	86	65
Sjukersättning vid 55 år	93	70

En tjänsteman som startar sitt yrkesarbete vid 25 års ålder och når en lön på ca 27 600 kronor får en statlig pension på ca 15 200 kronor i månaden om man relaterar till dagens lönenivåer. Om tjänstemannen drabbas av sjukdom vid 40 års ålder sjunker den statliga pensionen med 26 procent, vilket motsvarar ca 3 900 kronor i månaden i lägre pension. Denne tjänsteman med inkomst över genomsnittet kommer att hamna på statlig pension kring 11 200 kronor, dvs. en låginkomsttagarpension.

Blir tjänstemannen sjuk vid 50 års ålder sjunker pensionen med 14 procent eller drygt 2 100 kronor och vid 55 år ålder med 7 procent eller knappt 1 100 kronor. Ungefär hälften har fått sjukersättning eller förtidspension vid 55 års ålder. Förslaget innebär en sänkt ålderspension med mellan 6 och 41 procent för dem som blir sjuka vid 30–55 års ålder, enligt exemplen i tabellen ovan. Hälften av dem med sjukersättning blir förtidspensionerade vid 55 års ålder eller senare.

LO ställde upp på livsinkomstprincipen i pensionsreformen förutsatt att "den kompletteras med fördelningspolitiska inslag så att den som på grund av sjukdom, arbetslöshet, förtidspension osv. får lägre livsinkomst, inte också drabbas av lägre ålderspension" (17)

Vi talar inte om en liten grupp. Det är drygt en halv miljon individer som har sjukersättning eller förtidspension. Av dem som är 64 år har 29 procent förtidspension. Det innebär att en betydande del av dem som är ålderspensionärer har pension som styrs av tidigare sjukersättning eller förtidspension. Hälften av dessa kommer att ha haft ett långt arbetsliv och bidragit till samhället men ändå få påtagligt lägre pensioner med alliansens förslag.

Det är legitimt att ge stimulanser i pensionssystemet för att arbetskraften ska förlänga livsarbetstiden, men det är inte rimligt att *sänka* pensionerna för dem som inte klarar att arbeta till 65 års ålder.

Min slutsats av dessa exempel är att alliansen genom att minska inkomsttryggheten bygger in starka drivkrafter för löntagare att motsätta sig förändringar som skapas av ny teknik och internationell handel. Det finns två vägar – antingen använder man stark *otrygghet* som drivkraft eller *trygghet* som smörjmedel för att underlätta förändringar i ekonomin. Den europeiska erfarenheten är att arbetsmarknaden kan fungera sämre om man bygger in otrygghet och löntagarna får starka ekonomiska skäl att motsätta sig förändringar och att den

nordiska modellen i jämförelse är effektivare genom att den bidrar till att underlätta omställningar.

LO värdesatte den trygghet för framtiden som en blocköverskridande pensionsöverenskommelse innebar, eftersom man då kunde anta att pensionssystemet skulle hålla även vid eventuella förändringar av regeringsmakten. Allianspartierna bör dra tillbaka förslaget om försämringarna av pensionerna för dem som är långvarigt sjuka.

Kan inte en sundare livsstil lösa problemen?

Med sundare livsstil och medicinska framsteg ökar livslängden. Eftersom avgiften till pensionen är fixerad leder dock ökad livslängd, allt annat lika, till att pensionsnivån successivt blir lägre. Det krävs en längre livsarbets tid för att försörja oss till samma standard när vi lever längre. Detta är ekonomiskt rimligt. Vi kan individuellt påverka vår livslängd genom livsstilen och också i viss grad förmågan att arbeta längre.

Men möjligheten att öka sin livsarbets tid beror i stor utsträckning på vilket yrke man har. Det finns därför ingenting som säger att olika yrkesgrupper har lika stora möjligheter att öka sin livsarbets tid genom ett sunt leverne.

Slutsatsen är minst sagt uppseendeväckande: Ju mer medellivslängden ökar på grund av en allmänt sundare livsstil, desto mer missgynnas de som inte har möjlighet att kompensera för detta genom ett längre arbetsliv, i pensionssystemet. Ovanpå detta lägger alliansen förslag som innebär att de som har några år av sjukdom kommer att få påtagligt sämre pensioner än dem som har turen att vara friska.

Alliansens politik gör de statliga trygghetssystemen (som arbetare och kvinnor är särskilt beroende av) snålare. Däremot lämnas tjänstepensioner och privat pensions sparande (som tjänstemännen är mer beroende av) oförändrade.

Slutsats

- **Skillnaden mellan olika pensionärers levnadsstandard kommer att öka. Alliansens förslag bryter mot pensionsöverkommelsen.**